

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Projekt „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“

Reg. č. projektu CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003539

Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR (krácená verze)

březen 2018

Hlavní řešitel: Prof. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D.

Předkladatel:

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Albertov 6, 128 43 Praha 2

Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR (krácená verze)

Hlavní řešitel: Luděk Sýkora

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum města a regionů (CVMR), www.natur.cuni.cz

Spolupráce: Ekaterina Ignatyeva (analýza a interpretace reprezentace, účast na rozhovorech a terénních šetřeních, příprava podkladů pro vyhodnocení lokalit na základě reprezentace a percepce), Tomáš Brabec (podpora při zpracování dat a tvorba mapových výstupů)

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů, www.natur.cuni.cz

**PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA**
Univerzita Karlova

cvmr

centrum pro výzkum
měst a regionů

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Identifikace lokalit koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě analýzy statistických dat	7
2.1	Lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením	9
2.2	Areály koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením a obyvatel s vyšším sociálním statusem	14
2.3	Lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením v případě zvýšení SPO o 25 a 50 osob: modelová situace	17
2.4	Území vhodná pro pořízení sociálního bydlení: vyhodnocení na základě analýzy statistických dat	19
3	Analýza reprezentace a percepce	21
3.1	Identifikace lokalit koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě reprezentací v mediálním diskurzu.....	21
3.2	Identifikace lokalit koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě percepce klíčovými aktéry	24
4	Vyhodnocení lokalit koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením z hlediska segregace a doporučení pro plánování a realizaci sociálního bydlení.....	26
	Literatura	30

Seznam obrázků

Obrázek 2.1: Počet, podíl a nadprůměrný výskyt SPO v ORP Česka.....	10
Obrázek 2.2: Počet, podíl a nadprůměrný výskyt SPO v obcích Česka	10
Obrázek 2.3: Ostrava: počet, podíl a lokalizační kvocient - osoby pobírající příspěvek na živobytí: průměr let 2015-2016.....	12
Obrázek 2.4: Vsetín: lokality koncentrace osob pobírajících příspěvek na živobytí: průměr let 2015-2016	13
Obrázek 2.5: Kladno: areály koncentrace osob pobírajících příspěvek na živobytí a obyvatel s vysokoškolským vzděláním: průměr let 2015-2016	16
Obrázek 2.6: Pardubice: lokality koncentrace při zvýšení o 50 SPO: průměr let 2015-2016	18
Obrázek 2.7: Kadaň: souhrnné vyhodnocení ZSJ z hlediska vhodnosti pořízení sociálního bydlení na základě statistické analýzy: vyhodnocení SPO za průměr let 2015-2016	20
Obrázek 3.1: Ústí nad Labem: lokality s koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením a lokality se znaky a riziky segregace identifikované na základě analýzy percepce a reprezentace	23
Obrázek 4.1: Kadaň: vyhodnocení ZSJ z hlediska vhodnosti pořízení sociálního bydlení na základě vyhodnocení koncentrace SPO (2015-2016) a analýzy percepce a reprezentace.....	29

Seznam tabulek

Tabulka 2.1 Srovnání měst zahrnutých do pilotního projektu MPSV ČR: stav koncentrace	8
Tabulka 2.2 Srovnání měst zahrnutých do pilotního projektu MPSV ČR: vývoj	8
Tabulka 2.3: Úrovně koncentrace sociálních skupin.....	9
Tabulka 4.1: Dimenze segregace	27
Tabulka 4.2: Příklad tabulky souhrnného vyhodnocení lokalit segregace na základě analýz reprezentace a percepce a terénního šetření.....	28

Seznam zkratk

ČR: Česká republika

LQ: lokalizační kvocient

MHD: městská hromadná doprava

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

ORP: obec s rozšířenou působností, resp. obvod obce s rozšířenou působností

SPO: společně posuzované osoby (pro poskytnutí příspěvku na živobytí)

ZSJ: základní sídelní jednotka

1 Úvod

Předložená zpráva je zkrácenou verzí výsledků úkolu „Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR“ zpracovaného pro MPSV ČR v rámci projektu „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“. Cílem úkolu bylo prostřednictvím analýz realizovat pilotní ověření „Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace“ (Sýkora a kol. 2015), identifikovat lokality rezidenční segregace a doporučit lokality vhodné pro umístění sociálního bydlení v deseti obcích ČR specifikovaných MPSV ČR. Postup pilotního ověření certifikované Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace a modifikace této metodiky byly vedeny tak, aby byla upravená metodika využitelná pro potřebu pořizování sociálního bydlení.

Podle zadání MPSV výstupy pilotního ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace zahrnovaly:

(1) modifikaci, doplnění, upřesnění nebo rozpracování do detailnějších postupů certifikované Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace tak, aby byla využitelná pro potřeby projektu „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“ a pro potřeby obcí a jiných subjektů při optimálním plánování a realizaci sociálního bydlení s cílem podporovat sociální začleňování, sociální mix a interakce mezi různými sociálními skupinami na úrovni obcí, jakožto odstraňovat a předcházet nežádoucí segregaci marginalizovaných skupin obyvatelstva na úrovni obcí;

(2) mapy a seznamy lokalit rezidenční segregace v obcích;

(3) mapy a seznamy lokalit v obcích, které se na základě aplikace Metodiky jeví jako vhodné pro umístění sociálního bydlení s cílem podporovat sociální začleňování, sociální mix a interakce mezi různými sociálními skupinami na úrovni obcí, jakožto odstraňovat a předcházet nežádoucí segregaci marginalizovaných skupin obyvatelstva na úrovni obcí.

Analýzy a šetření sloužící k ověření a modifikaci Metodiky a přípravě map a seznamů lokalit rezidenční segregace a lokalit vhodných pro umístění sociálního bydlení zahrnovaly identifikaci prostorové koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením prostřednictvím:

- statistických dat – z hlediska velikosti populace, zastoupení (podílu) populace a nadprůměrného výskytu populace;
- rozhovorů s klíčovými aktéry – z hlediska vnímání (percepce) územních koncentrací a segregace osob ohrožených sociálním vyloučením;
- analýzy mediálního diskurzu – z hlediska reprezentace územních koncentrací a segregace osob ohrožených sociálním vyloučením;
- terénního šetření – s cílem ověření územních koncentrací a segregace osob ohrožených sociálním vyloučením.

Na základě výše uvedených podkladů bylo provedeno souhrnné hodnocení lokalit segregace a lokalit vhodných pro pořízení sociálního bydlení.

Metodika byla ověřována v deseti městech a obcích Česka:

- Kadaň
- Kladno
- Most
- Ostrava

- Otrokovice
- Pardubice
- Štětí
- Ústí nad Labem
- Velké Hamry
- Vsetín

Seedm měst bylo vybráno MPSV ČR z participujících na projektu „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“. Tři další města na žádost MPSV ČR doplnil Úřad vlády ČR, Agentura pro sociální začleňování – Kladno, Ústí nad Labem a Vsetín.

Vedle výše uvedených měst byla v měsících září až listopad 2017 provedena podrobná „Analýza prostorové segregace na území města Plzně“ (Sýkora a kol. 2017), zadaná Magistrátem města Plzně, Odborem sociálních služeb (v rámci projektu „Pilotní testování koncepce sociálního bydlení v Plzni“, registrační číslo projektu CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_128/000618), která vzhledem k větší hloubce provedených analýz poskytla dodatečné podněty a inspirace pro modifikaci Metodiky v rámci předkládané studie pro MPSV ČR.

Krácená verze zprávy představuje upravenou metodiku, její dílčí kroky a na vybraných příkladech výsledky pro vybraná města¹. Identifikace lokalit rezidenční segregace postupuje ve třech základních krocích (Sýkora a kol. 2015). Prvním je identifikace sociálních skupin v nerovném postavení. Druhým krokem je identifikace lokalit koncentrace sociálních skupin v nerovném postavení, a to při kombinovaném využití statistických dat a informací o percepce (rozhovorů) a reprezentaci (z tisku) lokalit koncentrace. Třetím krokem je vyhodnocení lokalit koncentrace z hlediska segregace, tj. zjištění, zda je obyvatelstvo, které žije v lokalitách koncentrace sociálních skupin v nerovném postavení, segregováno. Pro identifikaci lokalit koncentrace a znaků segregace jsou využívány analýza statistických dat, analýza reprezentací segregace v médiích a dalších zdrojích a analýza percepce segregace, a to při využití rozhovorů s klíčovými informátory. Existence segregace je ověřována prostřednictvím terénního šetření v identifikovaných lokalitách koncentrace. Na základě výše uvedených podkladů je provedeno souhrnné hodnocení lokalit segregace a lokalit vhodných pro pořízení sociálního bydlení.

Za prvé, upravená metodika analyzuje území měst s cílem identifikovat územní koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením. Za druhé, metodika tyto koncentrace vyhodnocuje z hlediska rezidenční segregace. Lokality s vysokou koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením, lokality segregované nebo segregací ohrožené analýza vyhodnocuje jako území nevhodné pro pořizování sociálního bydlení. Za třetí, analýza modelově vyhodnocuje budoucí situaci v případě pořízení sociálního bydlení v určitém rozsahu a identifikuje lokality, které by v takovém případě nesly rizika rezidenční segregace a které tudíž nedoporučuje pro plánování a pořizování sociálního bydlení. Za čtvrté, analýza identifikuje území se zvýšenou koncentrací sociálně zranitelných osob (jde o lokality vymezené nad rámec lokalit segregace), kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení. Za páté, analýza vymezuje území s koncentrací osob s vyšším sociálním statutem, a tudíž sníženou pravděpodobností lokální interakce a integrace, kde se nedoporučuje² pořizovat sociální

¹ Úplná verze metodiky zahrnuje veškeré výsledky za testovaná města.

² Alternativně je možné použít formulaci, „kde se doporučuje zvážit vhodnost pořizování sociálního bydlení“.

bydlení. Všechny ostatní městské lokality, které nenaplnují výše uvedená kritéria, považuje upravená metodika za území vhodná pro pořízení sociálního bydlení.

2 Identifikace lokalit koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě analýzy statistických dat

Za nejvhodnější indikátor vymezené cílové skupiny, která je ohrožena sociálním vyloučením, charakterizována obtížemi při pořízení bydlení a jejíž koncentrace v prostoru měst a obcí může vést k nežádoucí segregaci, byl zvolen příspěvek na živobytí, respektive společně posuzované osoby (dále SPO) pro poskytnutí příspěvku na živobytí³. Jde o jednoduchý ukazatel, který integrálně zachycuje sociální nerovnost pro široké spektrum obyvatel v nerovném sociálním postavení (nezaměstnané, velké rodiny s dětmi, zranitelné seniory). Je pravidelně monitorován MPSV ČR, a umožňuje tak zachytit jak aktuální situaci, tak dlouhodobější vývoj. Je plošně dostupný pro celé Česko a zároveň umožňuje postihnout velký územní detail. Analýza pracuje s údaji o počtech SPO v malých územích, tzv. základních sídelních jednotkách (ZSJ), které poskytlo MPSV v rámci projektu „Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend“ pro čtyři horizonty v čase, měsíce červen a prosinec v letech 2015 a 2016⁴.

Pro zastoupení obyvatel s vyšším sociálním statutem byl použit ukazatel počtu obyvatel s vysokoškolským vzděláním (respektive podílu na obyvatelích se zjištěným vzděláním ve věku 15 let a vyšším) ze Sčítání lidu, bytů a domů 2011, opět za základní sídelní jednotky (ZSJ).

V rámci pilotního ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR byl pro souhrnná hodnocení využit údaj o průměrném počtu SPO za všechny čtyři časové horizonty, který považujeme za průměrný stav v letech 2015 a 2016, a zároveň údaj k prosinci 2016, který považujeme za konečný stav v analyzovaném období. V Česku docházelo během let 2015 a 2016 ke snižování SPO. Využití obou indikátorů tak zachycuje celkově se měnící situaci. Mnohem důležitější bylo využití průměrného stavu za 2015 a 2016 a nejaktuálnějšího stavu v prosinci 2016 v případě individuálního hodnocení ZSJ, neboť v některých lokalitách došlo k významným změnám a posunům, ať již z hlediska snížení nebo naopak navýšení počtu SPO. Proto je důležité zohlednit jak průměrný stav za určité období (v našem případě posledních dvou let), tak aktuální, respektive poslední známou situaci.

Tabulky 2.1 a 2.2 přehledně ukazují ukazatele o počtu, podílu, lokalizačním kvocientu a jejich vývoji v letech 2015 a 2016 za města, které se zúčastnily pilotního ověření metodiky. Pořadí měst v tabulce 2.1 je stanoveno podle úrovně lokalizačního kvocientu (LQ), který ukazuje, o kolik vyšší je koncentrace SPO v daném městě v porovnání s průměrem Česka. Například, nejvyšší lokalizační kvocient pro prosinec 2016 dosahuje město Most a jeho výše 3,91 říká, že ve městě je podíl SPO téměř čtyřnásobný v porovnání s průměrem Česka. Naopak, v prosinci 2016 byl nejnižší LQ v Plzni (0,63) a Pardubicích (0,64), indikující velmi příznivou situaci, kdy podíl SPO je v těchto městech o více než třetinu nižší než celostátní průměr.

³ Za konzultace k výběru cílové skupiny a nejvhodnějšího indikátoru, který ji zachycuje, jsme zavázáni Marku Hojsíkovi, Romanu Matouškovi, Lucii Trlifajové a Karlu Čadovi.

⁴ Údaje o přesných počtech SPO v ZSJ byly poskytnuty pouze za ZSJ s minimálním počtem deseti SPO. U ZSJ s nižším počtem SPO než 10 nebyl přesný počet SPO uveden, a to z důvodu anonymizace individuálních dat (podkladová data uvádí, že se v dané ZSJ počet SPO pohybuje v rozmezí 1 až 9).

Naopak, velmi nepříznivou situaci indikuje lokalizační kvocient vedle Mostu i pro Štětí, Ostravu, Ústí nad Labem a rovněž Kadaň.

Pořadí měst v tabulce 2.2 určuje změna lokalizačního kvocientu mezi červnem 2015 a prosincem 2016. U devíti z jedenácti měst došlo ve sledovaném období ke zvýšení lokalizačního kvocientu. Přestože se podíl SPO na počtu obyvatel snižoval, tempo snižování podílu SPO bylo pomalejší než v celém Česku. Přestože se situace v těchto městech celkově zlepšovala, jejich relativní postavení v rámci Česku se zhoršovalo. Zhoršení bylo přitom nejvýraznější v Ostravě, Štětím, Vsetíně a Mostu. Výjimkou byly Plzeň a Otrokovice, kde se naopak situace v porovnání s celou republikou zlepšovala.

Tabulka 2.1 Srovnání měst zahrnutých do pilotního projektu MPSV ČR: stav koncentrace

Název obce	Počet obyvatel 1.1.2017	Počet SPO 2016_12	Počet SPO 2015/2016	Podíl SPO 2016_12	Podíl SPO 2015/2016	LQ 2016_12	LQ 2015/2016
Most	66768	6210	6537	9,30%	9,79%	3,91	3,75
Štětí	8807	707	738	8,03%	8,37%	3,38	3,21
Ostrava	291634	22150	22879	7,60%	7,84%	3,20	3,01
Ústí nad Labem	92984	6987	7565	7,51%	8,14%	3,16	3,12
Kadaň	17924	1203	1276	6,71%	7,12%	2,82	2,73
Velké Hamry	2667	135	151	5,06%	5,66%	2,13	2,17
Kladno	68660	3125	3305	4,55%	4,81%	1,92	1,85
Vsetín	26190	970	1000	3,70%	3,82%	1,56	1,46
Otrokovice	18009	310	404	1,72%	2,24%	0,72	0,86
Pardubice	90044	1366	1447	1,52%	1,61%	0,64	0,62
Plzeň	170548	2571	3112	1,51%	1,82%	0,63	0,70
Česko	10578820	251372	275966	2,38%	2,61%	1,00	1,00

Poznámka: LQ – lokalizační kvocient (viz část 2.1)

Tabulka 2.2 Srovnání měst zahrnutých do pilotního projektu MPSV ČR: vývoj

Název obce	Podíl SPO 2015_6	Podíl SPO 2015_12	Podíl SPO 2016_6	Podíl SPO 2016_12	LQ 2015_06	LQ 2015_12	LQ 2016_06	LQ 2016_12	Změna LQ
Ostrava	8,06%	7,94%	7,79%	7,60%	2,84	2,96	3,06	3,20	1,12
Štětí	8,61%	8,64%	8,22%	8,03%	3,03	3,22	3,24	3,38	1,11
Vsetín	4,01%	3,78%	3,77%	3,70%	1,41	1,41	1,48	1,56	1,10
Most	10,17%	9,84%	9,86%	9,30%	3,58	3,67	3,88	3,91	1,09
Pardubice	1,67%	1,64%	1,60%	1,52%	0,59	0,61	0,63	0,64	1,08
Kladno	5,06%	4,87%	4,77%	4,55%	1,78	1,82	1,88	1,92	1,07
Kadaň	7,48%	7,25%	7,02%	6,71%	2,64	2,70	2,76	2,82	1,07
Velké Hamry	5,92%	6,15%	5,51%	5,06%	2,09	2,29	2,17	2,13	1,02
Ústí nad Labem	8,82%	8,16%	8,04%	7,51%	3,11	3,04	3,17	3,16	1,02
Plzeň	2,10%	1,93%	1,76%	1,51%	0,74	0,72	0,69	0,63	0,86
Otrokovice	2,79%	2,44%	2,01%	1,72%	0,98	0,91	0,79	0,72	0,74

Poznámka: LQ – lokalizační kvocient (viz část 2.1)

2.1 Lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením

Identifikace lokalit koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením využívá statistická data o počtech SPO (osob posuzovaných pro poskytnutí příspěvku na živobytí, pro které je vyplácen příspěvek na živobytí) za ZSJ. Používá tři základní typy ukazatelů zohledňující tři odlišné formy územních koncentrací: velikost populace, zastoupení (podíl) populace a nadprůměrný výskyt populace. Každý ukazatel rozlišuje tři úrovně koncentrace: vysokou, střední a nízkou. Aby územní jednotka byla považována za lokalitu koncentrace, musí ve všech třech pohledech splňovat vysokou nebo střední úroveň koncentrace. Lokality, které byt v jednom aspektu alespoň střední úroveň koncentrace nesplňují, nejsou považovány za lokalitu koncentrace. Na základě kombinace tří ukazatelů jsou územní jednotky (ZSJ) rozděleny na lokality s extrémní, vysokou, střední a nízkou úrovní koncentrace.

Velikostí populace rozumíme počet SPO, pro které je vyplácen příspěvek na živobytí a mají skutečný pobyt v dané základní sídlení jednotce.

Zastoupením populace v sociálně nerovném postavení rozumíme podíl SPO na celkovém počtu obyvatel ZSJ. Celkový počet obyvatel v ZSJ je přitom přebírán z údajů SLDB 2011, jelikož aktuálnější údaje nejsou za ZSJ dostupné.

Nadprůměrný výskyt populace v sociálně nerovném postavení je zjištěn výpočtem lokalizačního kvocientu (LQ), který měří poměr mezi podílem obyvatel sociální skupiny na populaci v lokalitě vůči podílu obyvatel sociální skupiny na celkové populaci ve vyšší územní jednotce. Výpočet LQ jsme zvolili tak, aby zohlednil postavení lokality (ZSJ) v Česku a zároveň místně specifickou situaci. Pro hodnocení jsme využili ukazatel, který je průměrem LQ počítaného pro danou ZSJ vůči Česku a LQ v rámci obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP).⁵

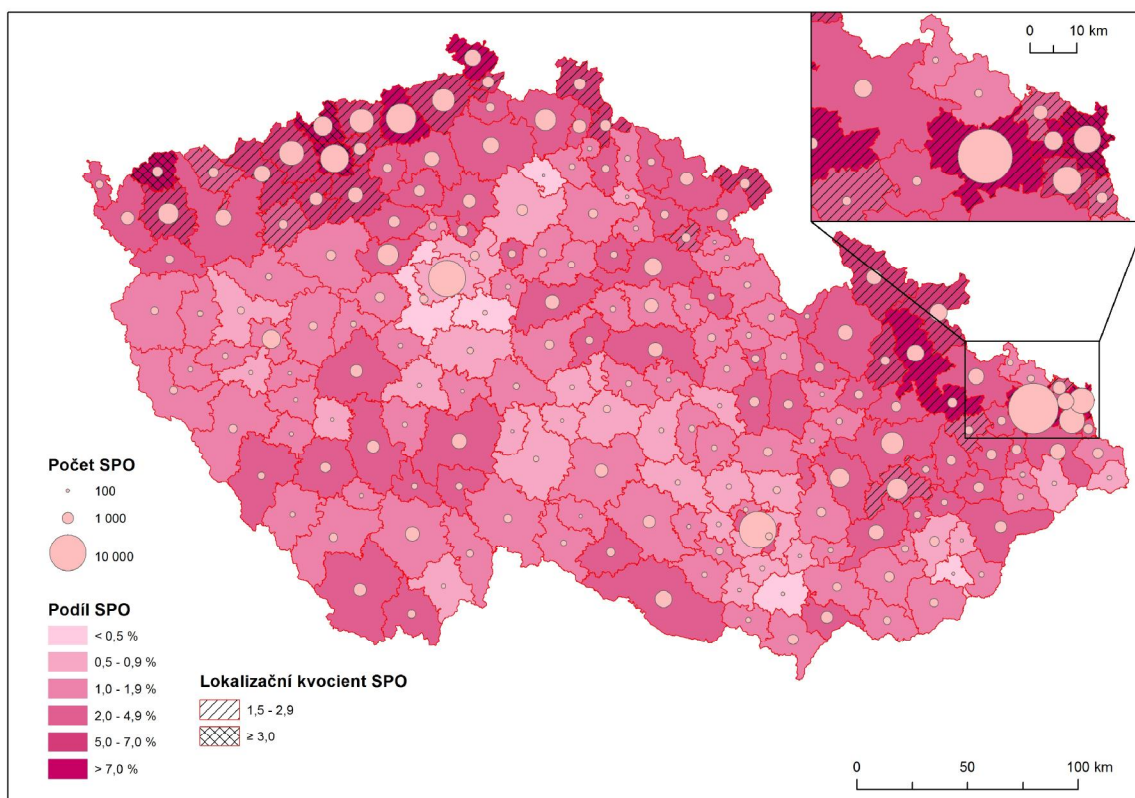
Nastavení hodnot pro stanovení střední a vysoké úrovně koncentrace u počtu (25 a 100 osob) a podílu osob (5 % a 15 %) (Tabulka 2.3) bylo testováno v rámci projektu MPSV ČR „Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR“ (Sýkora 2018).

Tabulka 2.3: Úrovně koncentrace sociálních skupin

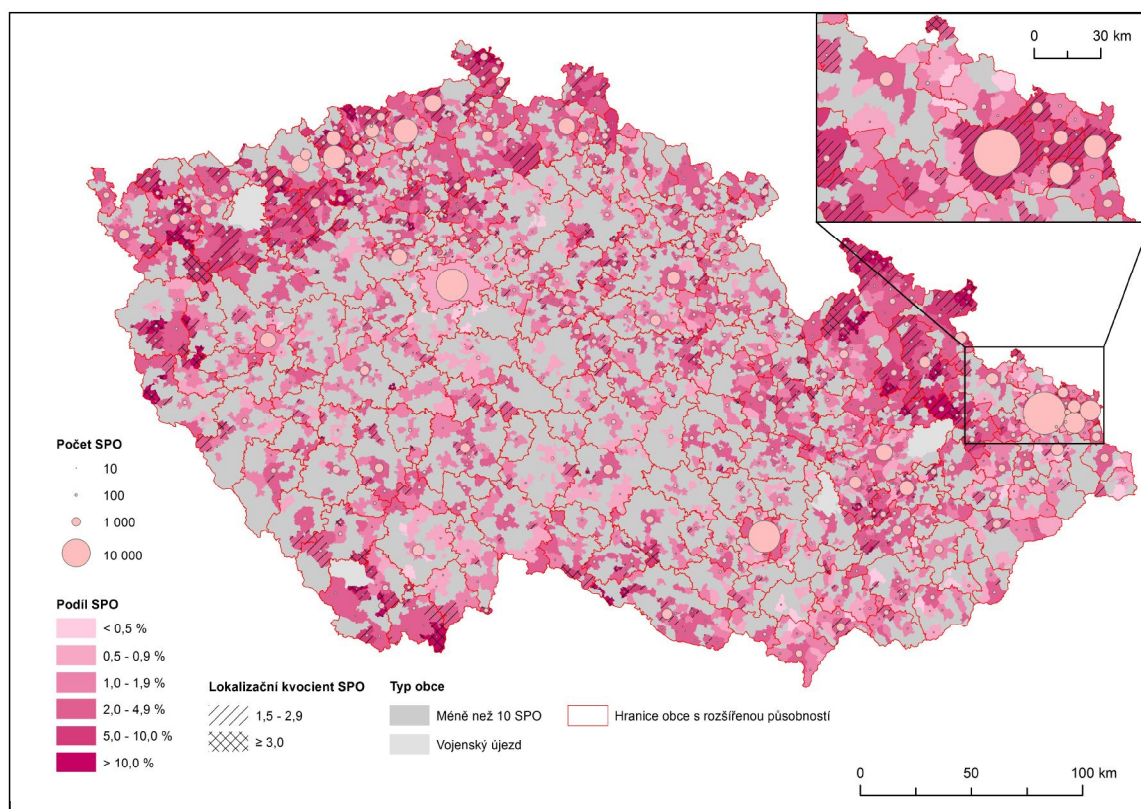
Úroveň koncentrace	Nízká	Střední	Vysoká
Nadprůměrný výskyt	< 3	≥ 3	≥ 10
Podíl obyvatel	< 5 %	≥ 15%	≥ 15 %
Počet obyvatel	< 25	≥ 25	≥ 100

⁵ Takový lokalizační kvocient zohledňuje obecnou situaci v Česku a zároveň zahrnuje citlivost metodiky vůči lokálnímu kontextu v daném ORP, které považujeme za vhodné územní jednotky zohledňující místní trhy práce a bydlení do jisté míry propojené denní dojížděkou za prací. Zatímco tento postup zmírňuje kritérium LQ v regionech s vysokým zastoupením SPO na populaci (Obrázek 2.1 a 2.2), které například v ORP Most dosahuje téměř deseti procent, v případě měst s nižším než průměrným zastoupením SPO působí spíše ke zpřísnění, tj. zahrnutí i takových lokalit, které by se ve městech s vyšším než průměrným zastoupením SPO nemusely mezi lokality se zvýšenou koncentrací vůbec zařadit.

Obrázek 2.1: Počet, podíl a nadprůměrný výskyt SPO v ORP Česka

Obrázek 2.2: Počet, podíl a nadprůměrný výskyt SPO v obcích Česka

Počet společně posuzovaných osob pro poskytnutí příspěvku na živobytí v souboru sledovaných deseti měst v letech 2015 a 2016 klesl ze 47,3 tis. v červnu 2015 na 43,2 tis. v prosinci 2016. Nejvyšší počty SPO byly koncentrovány v ZSJ měst Ostrava, Ústí nad Labem a Most (překračují 500 SPO) a Kadaň (překračují 300 SPO). Kladno, Štětí a Pardubice jsou města ze ZSJ s počty SPO překračujícími 100.

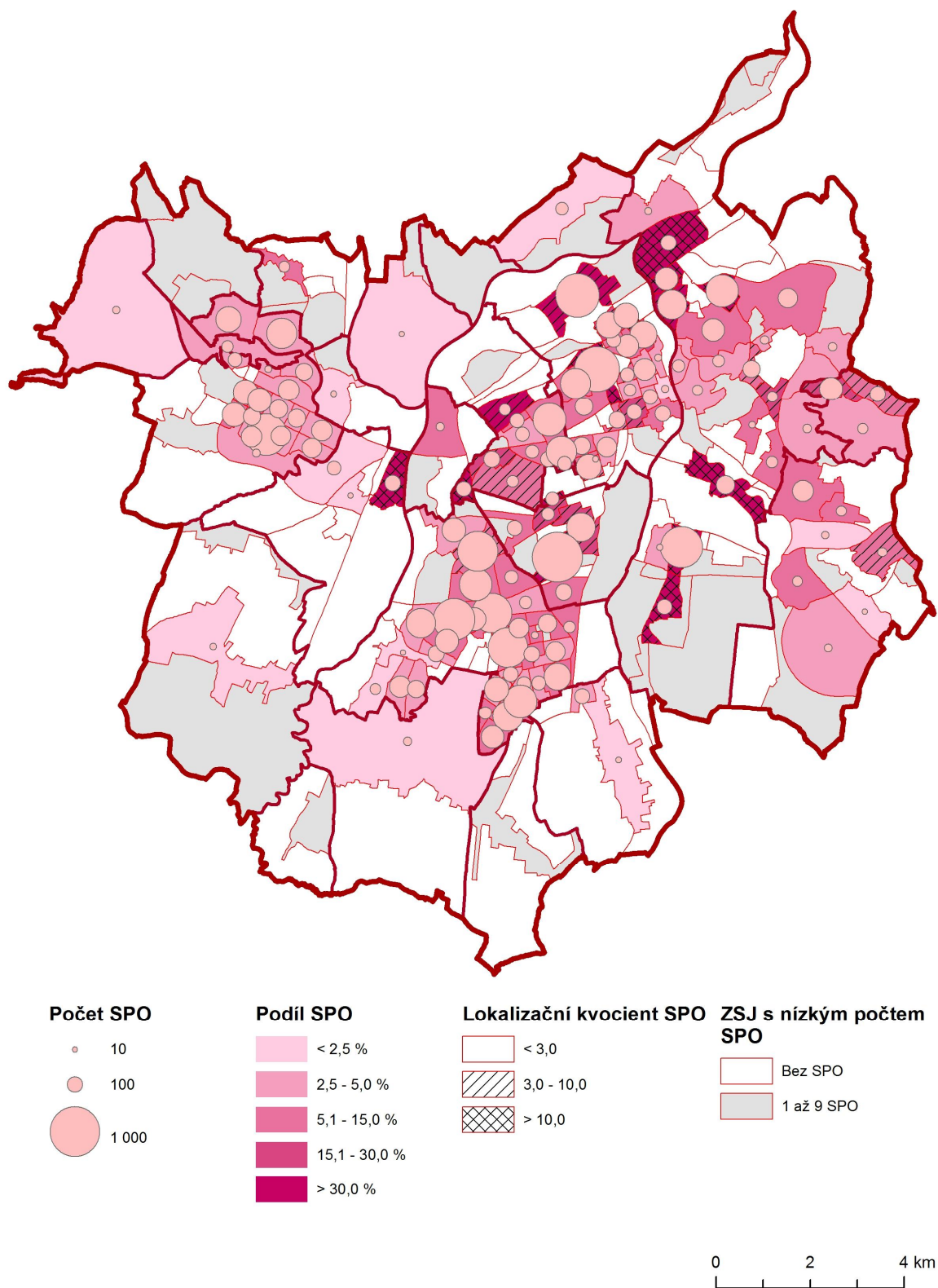
Podíl SPO na počtu obyvatel analyzovaných deseti měst se pohybuje v rozmezí 6 až 7 % a v prosinci 2016 dosahoval podíl SPO 6,3 %, což je výrazně nad úroveň Česka (2,4 %). ZSJ s nejvyššími podíly SPO jsou ve městech Kladno, Most, Ostrava, Ústí nad Labem (nad 50 %) a Kadaň, Štětí a Vsetín (nad 30 %); viz obrázek 2.3 ukazující jako příklad Ostravu. V Pardubicích, Otrokovicích a Velkých Hamrech podíl v žádné ZSJ nepřekročil 15% hranici.

Souhrnné hodnocení územní koncentrace na základě analýzy statistických dat, identifikace lokalit koncentrace a jejich roztřídění podle míry koncentrace se provádí na základě kombinace tří výše popsanych dílčích ukazatelů. V případě, že ZSJ vykazuje vysokou úroveň koncentrace pro všechny ukazatele, považujeme koncentraci za extrémní, v případě, že splňuje vysokou úroveň koncentrace pro dva ukazatele, zatímco třetí má míru koncentrace střední, považujeme koncentraci za vysokou, v případě, že je koncentrace alespoň na střední úrovni u všech tří ukazatelů, považujeme koncentraci za střední. Ostatní situace představují nízkou úroveň koncentrace.

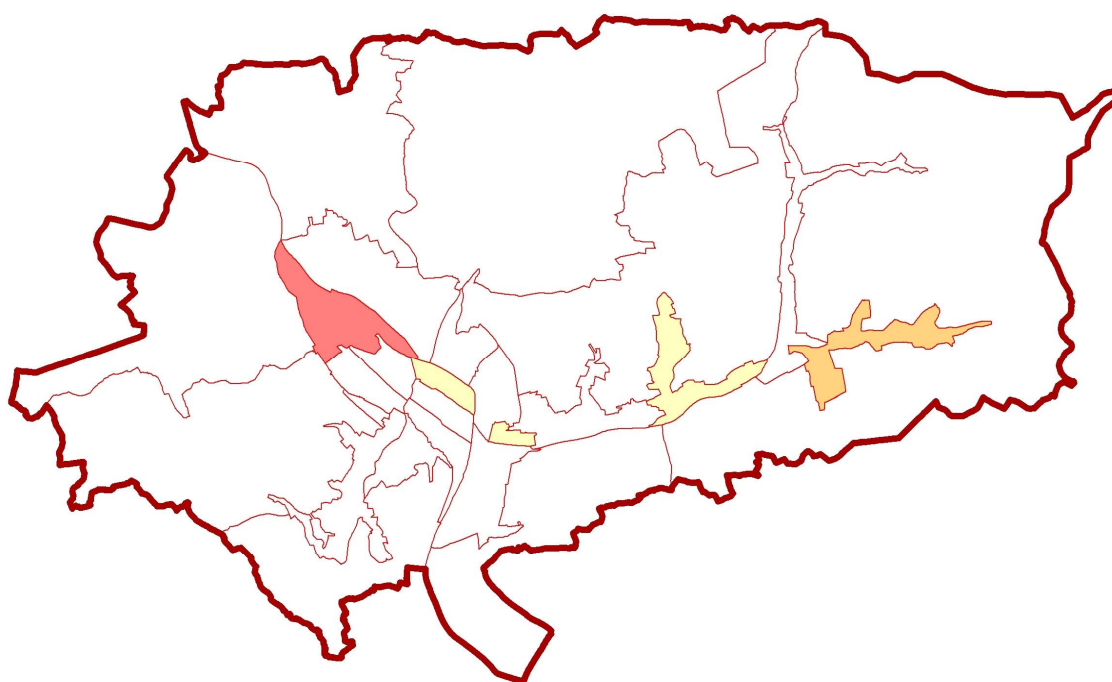
V analyzovaných městech bylo identifikováno 16 lokalit s extrémní koncentrací (vyskytují se v šesti z deseti měst: Kladno, Most, Ostrava, Štětí, Ústí nad Labem a Vsetín), 30 lokalit s vysokou koncentrací (navíc Kadaň) a 34 lokalit se střední koncentrací (navíc Otrokovice, Pardubice a Velké Hamry); viz obrázek 2.4 ukazující jako příklad Vsetín.

Z hlediska hodnocení lokalit pro plánování a realizaci sociálního bydlení jsou všechna území ZSJ, která byla identifikována jako lokality koncentrace extrémní, vysoké a střední úrovně, považovány za lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (zde koncentrace obyvatel pobírajících příspěvek na živobytí), a tudíž identifikovány jako lokality nevhodné pro pořizování sociálního bydlení.

Obrázek 2.3: Ostrava: počet, podíl a lokalizační kvocient - osoby pobírající příspěvek na živobytí: průměr let 2015-2016

Obrázek 2.4: Vsetín: lokality koncentrace osob pobírajících příspěvek na živobytí: průměr let 2015-2016

**Lokality koncentrace
SPO**

- A Extrémní
- B Vysoká
- C Střední
- D Nízká

0 1,25 2,5 km

2.2 Areály koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením a obyvatel s vyšším sociálním statutem

Metodika doplňkově vymezuje koncentrační areály sociálně zranitelných osob, v našem případě SPO, a osob s vyšším sociálním statutem, v našem případě obyvatel s vysokoškolským vzděláním. Smyslem vymezení koncentračních areálů je poskytnout doplňující informace o území k již identifikovaným lokalitám koncentrace. Koncentrační areály vymezují území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu vyšší koncentrace sociálně zranitelných osob, a také území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení (respektive doporučuje zvážit pořizování sociálního bydlení) z důvodu vyšší koncentrace osob s vyšším sociálním statutem, a tudíž sníženou pravděpodobností lokální interakce a integrace.

V prvním případě se při stanovení koncentračních areálů využívají data o SPO, pro které je vyplácen příspěvek na živobytí za ZSJ. Jde o území, která vzhledem k vyššímu zastoupení sociálně zranitelných osob, respektive osob ohrožených sociálním vyloučením, představují riziko zhoršení stávající situace při umístění sociálního bydlení. Koncentrační areál SPO zahrnuje ty ZSJ, v nichž bydlí 10 %, respektive 25 % a 50 % SPO, a které se vyznačují jejich největším zastoupením. ZSJ jsou nejdříve sestupně seřazeny podle podílu SPO na počtu obyvatel příslušné ZSJ. Koncentrační areál s 10 % SPO zahrnuje postupně načítané ZSJ od těch s nejvyšším podílem SPO, dokud není dosaženo kumulativního počtu odpovídajícího 10 % SPO z vyšší územní jednotky, kterou může být město, ORP nebo celé Česko. Koncentrační areály byly primárně konstruovány pro jednotlivé ORP, které vhodně reprezentují územní rozsah lokálních trhů práce a bydlení. Doplňkově jsme využili i vymezení koncentračního areálu pro celé území Česka s cílem zachytit národní územní diferenciaci a její průmět do území měst.

Koncentrační areál na úrovni 10% odpovídá lokalitám výrazné koncentrace SPO. Koncentrační areál na úrovni 25 % SPO zahrnuje území, která představují riziko zhoršení stávající situace při umístění sociálního bydlení. Jde o území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu vyšší koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením. Koncentrační areál zahrnující ZSJ v rozmezí 25-50 % koncentrace SPO by měl být brán v úvahu při plánování a pořizování sociálního bydlení, riziko zhoršení stávající nepříznivé situace je nicméně podstatně nižší.

Areály 10% koncentrace SPO pro roky 2015-2016 i pro stav v prosinci 2016 potvrdily vymezení lokalit extrémní a vysoké koncentrace SPO. Areály 25% koncentrace SPO potvrdily vymezení lokalit střední koncentrace SPO a v některých městech zahrnuly některé další ZSJ (viz obrázek 2.5 ukazující jako příklad Kladno). Analýza poukázala na trend koncentrace SPO do území menšího rozsahu. Pozitivní trend celkového snižování počtu a podílu SPO ve městech probíhá výrazněji v územích (ZSJ), které nebyly vymezené jako lokality koncentrace a nespádají do areálů koncentrace SPO. Zachycený trend poukazuje na skutečnost, že u obyvatel lokalit koncentrace SPO a rovněž území areálu 25% koncentrace SPO přetrvává jejich sociálně zranitelná situace i v případě pozitivních trendů na úrovni města a státu, a to mnohem častěji než u obyvatel bydlících mimo tyto lokality. Takové zjištění mj. podporuje myšlenku, že bydlení v lokalitách koncentrace sociálních problémů, sociálního vyloučení a rizik segregace zhoršuje možnosti plnohodnotného zapojení obyvatel pobírajících dávky v hmotné nouzi, v našem případě příspěvek na živobytí, do společnosti a překonání jejich sociálně nevýhodné situace. Naopak, SPO pobírající příspěvek na živobytí a bydlící

v lokalitách mimo největší koncentrace mají větší pravděpodobnost překonání sociálně zranitelného postavení.

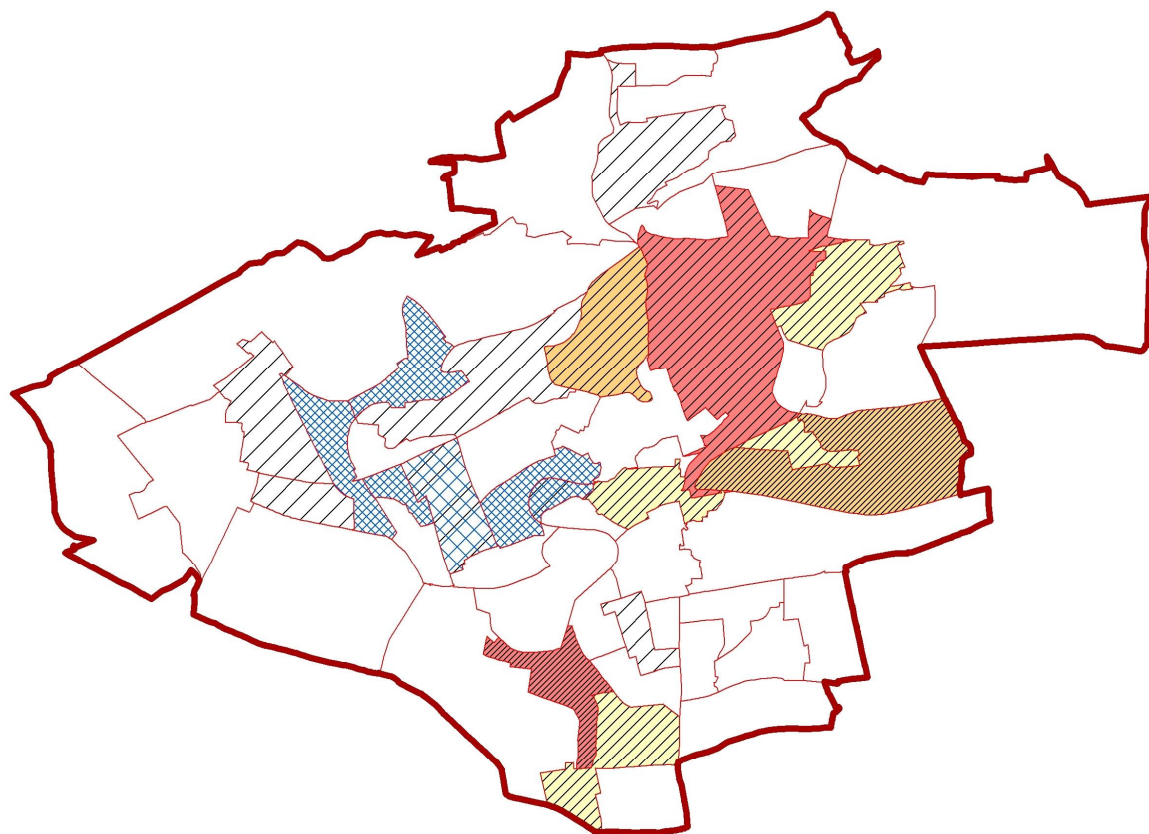
V druhém případě se při stanovení koncentračních areálů obyvatel s vyšším sociálním statutem využívají data o vysokoškolském vzdělání obyvatel. Jde o údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011, které sice postupně zastarávají a nezachycují zejména lokality nové bytové výstavby rodinných a bytových domů, představují nicméně jediný informační zdroj poskytující data v potřebném územním detailu na úrovni ZSJ. Koncentrační areály vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva jsou konstruovány pro 10% a 20% koncentraci. Jde o území se zvýšenými riziky při pořizování a provozování sociálního bydlení z důvodu vyšší koncentrace osob s vyšším sociálním statutem a z toho vyplývající sníženou pravděpodobností lokální interakce a integrace, zvýšenou pravděpodobností rezistence místních obyvatel proti umístění sociálního bydlení a větší pravděpodobností vzniku sociálních konfliktů. ZSJ areálu 20% koncentrace obyvatel s vysokoškolským vzděláním považujeme za území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení.

Areál 10% a 20% koncentrace obyvatel s vysokoškolským vzděláním většinou zahrnuje čtvrtě a lokality s nejvyšším sociálním statutem, vyšší kvalitou bytového fondu a rezidenčního prostředí. Tyto lokality se až na výjimky⁶ nepřekrývají s areálem koncentrace SPO. Naopak jsou jeho doplňkem. V některých případech však ve městech dochází k přímému sousedství areálů koncentrace SPO a areálu koncentrace obyvatel s vysokoškolským vzděláním, což vytváří předpoklad ke vzniku tektonických linií sociálního konfliktu.

---

⁶ ZSJ Zelený trojúhelník v Plzni je území přiléhající k areálu Borská Pole, které spadá jak do areálu nejvyšší, tj. 10% koncentrace SPO, tak do areálu nejvyšší, tj. 10% koncentrace vysokoškolsky vzdělané populace. Tento polarizující kontrast je způsoben vysokou koncentrací ubytoven v lokalitě Karlov a zároveň blízkým shlukem vysokoškolských kolejí Západočeské univerzity, který zahrnuje i bydlení vysokoškolských pedagogů a výzkumníků ve velkém počtu bytů jednoho z panelových bytových domů v tomto areálu. Vzhledem k tomu, že v současnosti v lokalitě dochází k intenzivní výstavbě a rozvoji, situace se bude výrazně měnit.

Obrázek 2.5: Kladno: areály koncentrace osob pobírajících příspěvek na živobytí a obyvatel s vysokoškolským vzděláním: průměr let 2015-2016

Lokality koncentrace SPO

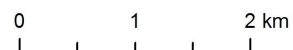
- A Extrémní
- B Vysoká
- C Střední
- D Nízká

Areál koncentrace SPO

- < 10,0 %
- 10,0 - 25,0 %
- 25,1 - 50,0 %

Areál koncentrace obyvatel s vysokoškolským vzděláním

- < 10,0 %
- 10,0 - 20,0 %
- > 20,0 %

2.3 Lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením v případě zvýšení SPO o 25 a 50 osob: modelová situace

Vzhledem k dostupnosti statistických dat o SPO a možnosti jejich vyhodnocení za celé Česko, respektive všechna města, obce a lokality, analýza modeluje a hodnotí situace v případě zvýšení počtu SPO při pořízení sociálního bydlení. Model umožňuje automatické vyhodnocení pro variantně zvolený počet nárůstu nebo poklesu SPO v souvislosti s pořízením nebo relokací sociálního bydlení nebo sociálně zranitelných osob. Jde o situace předpokládané v souvislosti s pořízením nebo relokací sociálního bydlení a/nebo sociálně zranitelných osob / obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (v modelu zastoupených počtem SPO).

V hodnocení jsme testovali a využili varianty zvýšení SPO o 25 a 50 osob. Takto nastavený model vyhodnocuje situaci zahrnující nárůst SPO při celkovém zvýšení místní populace právě a jen o tento počet SPO. Model v této variantě nepočítá s růstem populace, která by zároveň nepatřila mezi osoby pobírající příspěvek na živobytí. V případě pořizování nového sociálního bydlení je však pravděpodobné, že uživatelé tohoto bydlení by byly i osoby, které nepobírají příspěvek na živobytí. Model v tomto ukázkovém režimu rovněž nevyhodnocuje komplexnější situace, kdy v dané základní jednotce dochází zároveň k bytové výstavbě, u níž se nepředpokládá zvýšené využití obyvateli pobírajícími příspěvek na živobytí a výstavby sociálního bydlení, tj. při výstavbě bydlení v jednotce jsou buď záměrně aplikovány principy sociálního míšení nebo k němu dochází spontánně a bez koordinace. Model je však možné o tento aspekt rozšířit v případě individuálního hodnocení pro jednotlivá města.

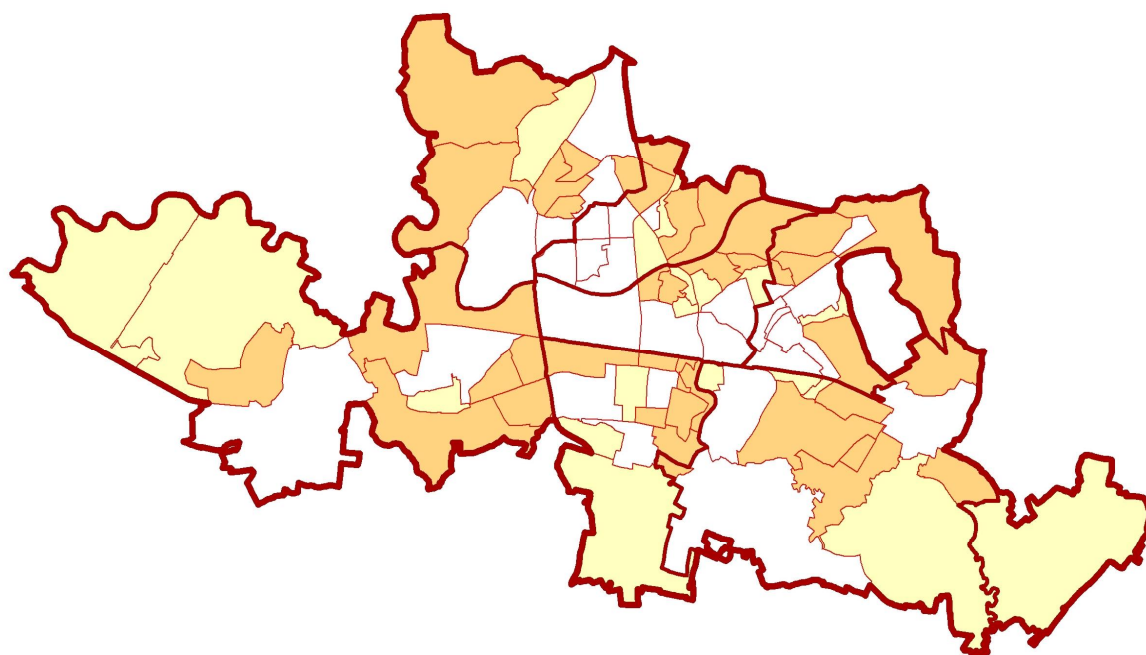
Výsledky modelového vyhodnocení ukazují dvojí charakter lokalit koncentrace při zvýšení o 25, respektive 50 SPO. Za první, lokality korespondují s vymezenými lokalitami koncentrace a územími v areálu 25% koncentrace SPO. Modelové vyhodnocení tak potvrzuje, že v těchto lokalitách není vhodné pořizovat sociální bydlení, dále tak navyšovat počet a podíl osob ohrožených sociálním vyloučením, zhoršovat stávající sociální situaci, posilovat koncentraci a vytvářet podmínky pro rozvinutí segregačních mechanismů.

Za druhé, modelově vyhodnocené lokality koncentrace zahrnují ZSJ s aktuálně malým (nebo nulovým) počtem obyvatel. Model v tomto případě poukazuje na skutečnost, že by se sociální bydlení nemělo plánovat a pořizovat v neosídlených lokalitách, jelikož by tak docházelo k izolaci od stávajících rezidenčních lokalit, čímž by došlo k prostorové izolaci a zásadnímu omezení možností lokální sociální interakce, a tak i integrace uživatelů sociálního bydlení do společnosti a naopak k vytváření segregovaných lokalit sociálního bydlení.

Modelové vyhodnocení na druhou stranu ukazuje, že pořízení sociálního bydlení, které by vedlo ke zvýšení SPO o 50 osob, by u rezidenčních čtvrtí s vysokým počtem obyvatel nevedlo k zásadnímu zhoršení situace a posunu mezi lokality zvýšené koncentrace (viz obrázek 2.6 ukazující jako příklad Pardubice).

Tento krok metodiky identifikuje území, kde se nedoporučuje plánovat a pořizovat nové sociální bydlení v rozsahu, který by zvýšil koncentraci obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, a území, jež jsou určena jako ty ZSJ, kde by nárůst o 50 SPO vedl k vytvoření nových lokalit koncentrace obyvatel pobírajících příspěvek na živobytí.

Obrázek 2.6: Pardubice: lokality koncentrace při zvýšení o 50 SPO: průměr let 2015-2016

**Lokality koncentrace:
při zvýšení o 50 SPO**

- A Extrémní
- B Vysoká
- C Střední
- D Nízká

0 2 4 km

2.4 Území vhodná pro pořízení sociálního bydlení: vyhodnocení na základě analýzy statistických dat

Území, která nejsou lokalitami koncentrace, nestanou se lokalitami koncentrace v případě zvýšení o 50 SPO a nespádají do koncentračních areálů SPO a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel metodika vyhodnocuje jako oblasti vhodné pro pořízení sociálního bydlení.

Celkové vyhodnocení analýz (identifikace aktuálních lokalit koncentrace, lokalit koncentrace v případě pořízení sociálního bydlení o rozsahu zvyšujícího počet SPO o 50 a koncentračních areálů SPO a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel) rozlišuje pět typů území (základních sídelních jednotek), které se liší z hlediska míry vhodnosti či nevhodnosti pro plánování a pořizování sociálního bydlení:

- Území nevhodná pro pořizování sociálního bydlení z důvodu vysoké koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením
- Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu vyšší koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením
- Území, kde se nedoporučuje plánovat a pořizovat nové sociální bydlení v rozsahu, který by zvýšil koncentraci obyvatel ohrožených sociálním vyloučením o 50 SPO
- Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu koncentrace osob s vyšším sociálním statutem
- Území, která jsou vhodná pro pořízení sociálního bydlení

Za území nevhodná pro pořizování sociálního bydlení jsou považovány lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, které jsou v analýze reprezentovány lokalitami koncentrace obyvatel pobírajících příspěvek na živobytí.

Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu vyšší koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením zastupují areály koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, respektive ZSJ areálu 25 % koncentrace obyvatel pobírajících příspěvek na živobytí, a jež zároveň nebyly vymezeny v rámci lokalit koncentrace.

Území, kde se nedoporučuje plánovat a pořizovat nové sociální bydlení v rozsahu, který by zvýšil koncentraci obyvatel ohrožených sociálním vyloučením jsou určena jako ty ZSJ, kde by nárůst o 50 SPO vedl k vytvoření nových lokalit koncentrace obyvatel pobírajících příspěvek na živobytí.

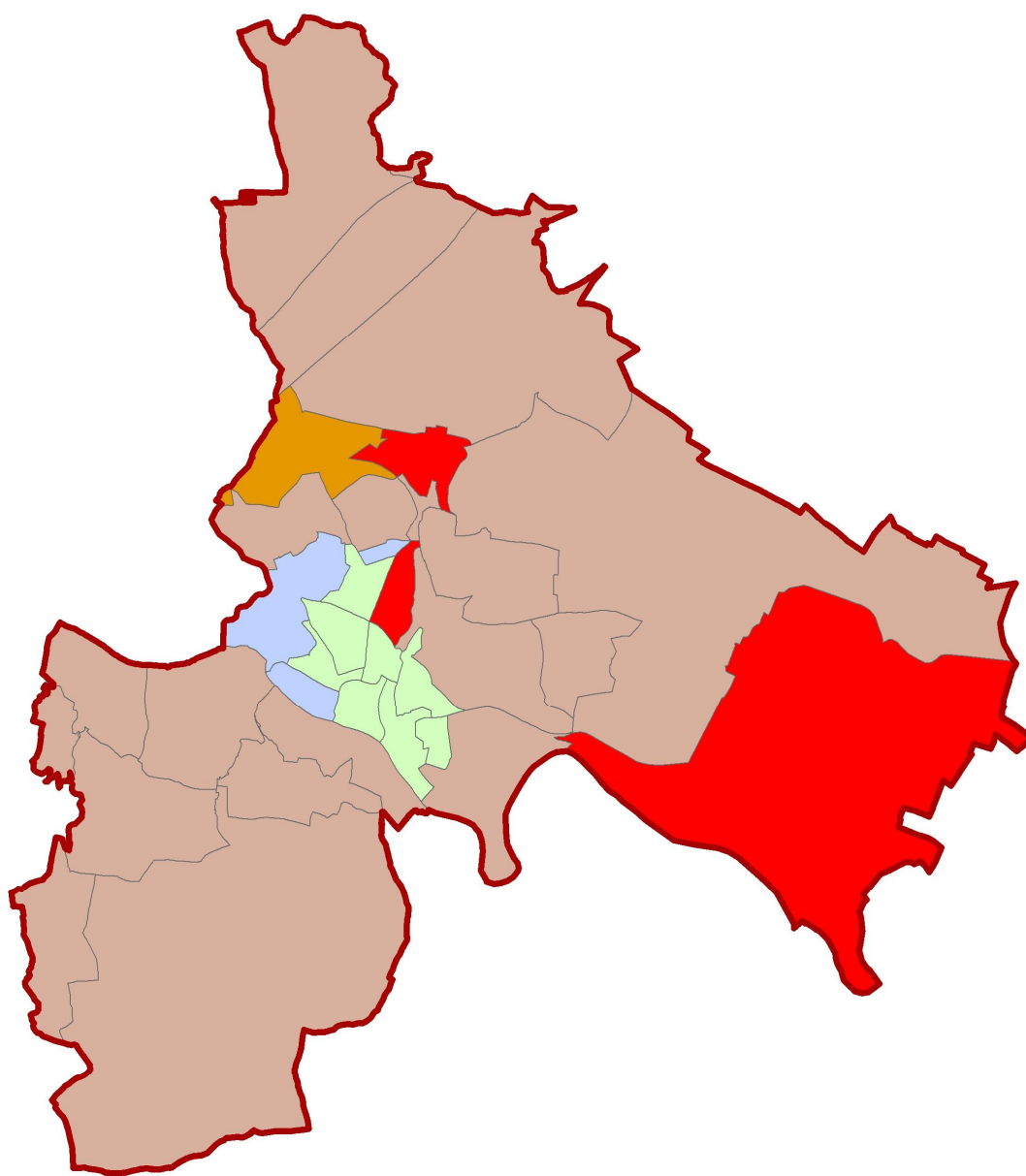
Území, kde se nedoporučuje⁷ pořizovat sociální bydlení z důvodu koncentrace osob s vyšším sociálním statutem, představují ZSJ areálu 20 % koncentrace obyvatel s vysokoškolským vzděláním.

Území, která jsou vhodná pro plánování a pořízení sociálního bydlení zahrnují všechny ostatní lokality (viz obrázek 2.7 ukazující jako příklad město Kadaň).

---

⁷ Alternativně je možné použít formulaci „kde se doporučuje zvážit vhodnost pořizování sociálního bydlení“.

Obrázek 2.7: Kadaň: souhrnné vyhodnocení ZSJ z hlediska vhodnosti pořízení sociálního bydlení na základě statistické analýzy: vyhodnocení SPO za průměr let 2015-2016

Typologie ZSJ

- Území nevhodná pro pořizování sociálního bydlení
- Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu vyšší koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením
- Území, kde se nedoporučuje plánovat a pořizovat nové sociální bydlení v rozsahu, který by zvýšil koncentraci obyvatel ohrožených sociálním vyloučením o 50 SPO
- Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu koncentrace osob s vyšším sociálním statusem
- Území, která jsou vhodná pro pořízení sociálního bydlení

0 1,25 2,5 km

3 Analýza reprezentace a percepce

Vzhledem k některým nedostatkům statistických dat (zastarání, nemožnost zachytit menší koncentrace v rámci populačně velkých ZSJ) a z důvodu kontroly a doplnění používá metodika doplňkové metody identifikace prostorových koncentrací prostřednictvím rozhovorů s klíčovými aktéry (percepce) veřejného, neziskového a akademického sektoru a na základě analýzy mediálního diskurzu (reprezentace) a dalších zdrojů.

Informace o lokalitách získané z analýzy mediálního diskurzu a z rozhovorů s klíčovými aktéry se územně přiřazují do příslušných základních sídelních jednotek (ZSJ) a hodnotí se z hlediska segregace nebo rizika segregace ve vztahu k celé základní sídelní jednotce. Informace byly vyhodnoceny ve dvou stupních, a to, zda přináší informaci o (1) existenci koncentrace sociálně vyloučených obyvatel, (2) existenci znaků segregace v lokalitě, tj. informují o segregaci samotné, nebo vysokém riziku segregace. Sdělení v tisku i v rozhovorech je přitom nezbytné interpretovat ve vztahu k celé hodnocené základní sídelní jednotce, tj. existence segregace, její rizika či znaky jsou vyhodnocovány z hlediska širšího území ZSJ, nikoliv jednotlivých nemovitostí, v nichž se mohou koncentrovat sociálně vyloučení či sociálním vyloučením ohrožení obyvatelé.

Vzájemné propojení, respektive překrytí reprezentace a percepce koncentrací sociálního vyloučení a segregace v územní jednotce vnímáme jako významný signál vnímané a diskutované sociální marginalizace. Takto nastavený diskurz a vnímání klíčovými aktéry je zároveň indikátorem existující stigmatizace lokality. Lokality koncentrace sociálně vyloučených obyvatel a lokality se znaky segregace, které byly identifikované na základě percepce a reprezentace, jsou v naprosté většině případů shodné s lokalitami identifikovanými na základě analýzy dat. Existuje však značné množství lokalit, kde statistická data ukazují na významnou koncentraci osob ohrožených chudobou a potažmo sociálním vyloučením, které ale (zatím) nejsou předmětem veřejného diskurzu a nejsou ani v širším povědomí klíčových informátorů. Přesto jim je nezbytné věnovat pozornost.

Na druhou stranu analýza rovněž ukázala, že ne všechny lokality označované ve veřejném diskurzu jako sociálně vyloučené či segregované nezbytně naplňují kvantitativní kritéria. Jde o ZSJ Petrohrad v Plzni, která je na základě tzv. Gabalovy zprávy (GAC 2015) považována za sociálně vyloučenou lokalitu (Sýkora a kol. 2017). V takovém případě je při rozhodování o plánování a realizaci sociálního bydlení nezbytné přihlížet k přisuzovanému stigmatu, i když statistická data ukazují, že situace není zdaleka tak nepříznivá, jak naznačuje veřejný diskurz.

3.1 Identifikace lokalit koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě reprezentací v mediálním diskurzu

Analýza mediálního diskurzu vyhodnocuje informace o aktivní reprezentaci jevů spojených se segregací a sociálním vyloučením, a poskytuje tak doplňující informace k analýzám statistických dat a k analýze percepce klíčovými aktéry, s nimiž dohromady tvoří podklad pro terénní šetření lokalit, jež následuje v dalším kroku analýzy segregace.

Pro potřeby analýzy provedené v rámci pilotního věření metodiky jsme využili tisk, který je dostupný online. Cílem analýzy bylo zachytit takové lokality v deseti městech Česka (Kadaň, Kladno, Most, Ostrava, Otrokovice, Pardubice, Štětí, Ústí nad Labem, Velké Hamry, Vsetín),

kteřé jsou vnímány, popisovány a diskutovány v souvislosti s tematikou sociálního vyloučení a segregace.

Informace jsme čerpali z online verzí vybraných celostátních, regionálních deníků a místních novin a zpravodajů:

- celostátní: Mladá fronta Dnes (www.idnes.cz)
- regionální: Jablonecký deník (www.jablonecky.denik.cz), Kladenský deník (www.kladensky.denik.cz), Moravskoslezský deník (www.moravskoslezsky.denik.cz), Mostecký deník (www.mostecky.denik.cz), Pardubický deník (www.pardubicky.denik.cz), Ústecký deník (www.ustecky.denik.cz), Zlínský deník (www.zlinsky.denik.cz).
- místní: Kadaňské noviny, Měsíčník Kladno, Mostecké listy, Městské noviny Ústí nad Labem, Hamrovské listy, Vsetínské noviny, Zpravodaje městských obvodů Ostravy a Pardubic

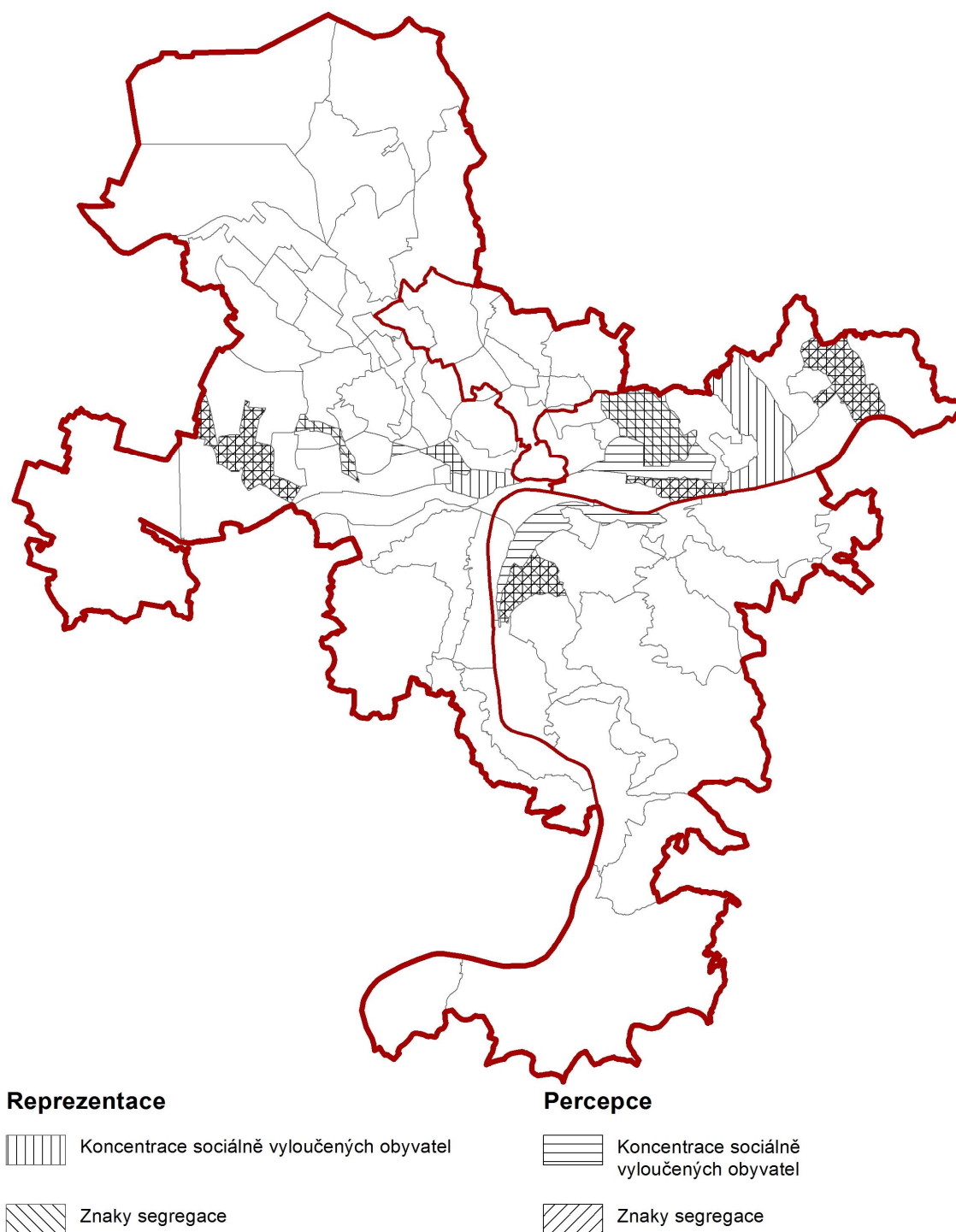
Články jsme vyhledávali prostřednictvím klíčových slov a spojení, které souvisí s tematikou analýzy, tj. s procesy koncentrace a segregace sociálně vyloučených osob. Klíčová slova zahrnovala: název města, ghetto, sociálně vyloučená lokalita, sociální vyloučení, Romové, nepřizpůsobiví, chudoba, ubytovna, cizinci. Časové rozpětí vyhledávané informace představovalo období posledních tří let, tedy od roku 2015 do roku 2017. Každý dohledaný článek byl vyhodnocen z hlediska relevantnosti. V případě, že článek pojednával o lokalitách koncentrace sociálně vyloučených osob nebo byl tematicky blízký zkoumané problematice, byl zařazen do databáze článků. Databáze článků obsahuje informace získané z vyhodnocení relevantních článků: zdroj, datum, klíčová slova v článku, názvy lokalit, citace z článků a odkaz na článek. Identifikované lokality byly přiřazeny do příslušných základních sídelních jednotek.

Celkem za 10 měst bylo nalezeno 94 článků buď přímo odkazujících na sociálně vyloučené lokality, nebo tematicky blízkých zkoumané problematice. Převážná většina článků (57) byla zveřejněná v regionálním a místním tisku zkoumaných měst. Naopak, celostátní diskurz se místní problematice věnuje spíše okrajově. V deníku Mladá fronta Dnes bylo publikováno 37 článků. V celostátním diskurzu se objevovaly lokality z větších měst, jež jsou všeobecně vnímány jako sociálně vyloučené lokality spojované s řadou mediálních kauz. Jednalo se především o lokality ve městech Most (7 článků), Ostrava (7 článků) a Ústí nad Labem (12 článků).

Analýza mediálního diskurzu poukázala, že ze sledovaných 10 měst jsou s problematikou sociálně vyloučených lokalit a osob ohrožených sociálním vyloučením v českých médiích spojovány především města Most, Ostrava a Ústí nad Labem. Stablní počet článků zabývajících se tímto tématem poukazuje na dlouhodobě neřešený problém. Analýza mediálního diskurzu ukázala, že s koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením se potýkají lokality v centrálních částech měst, na sídlištích i okrajích měst.

Na závěr analýzy reprezentace jsme vyhodnotili ZSJ, v nichž se vyskytovaly lokality zmiňované v médiích, podle toho, zda mediální diskurz poukazyval na jevy, jež jsou spojené s koncentrací sociálně vyloučených osob nebo dokonce s rizikem či existencí segregace. Na základě analýzy mediálního diskurzu jsme v deseti sledovaných městech identifikovali celkem 46 ZSJ, které jsou spojovány s koncentrací sociálně vyloučených obyvatel, z nichž 20 je spojováno se znaky či procesy segregace nebo riziky segregace. Jde o lokality ve městech Kadaň, Most, Ostrava, Ústí nad Labem a Vsetín (viz obrázek 3.1 ukazující jako příklad Ústí nad Labem).

Obrázek 3.1: Ústí nad Labem: lokality s koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením a lokality se znaky a riziky segregace identifikované na základě analýzy percepce a reprezentace

0 1,5 3 km

3.2 Identifikace lokalit koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě percepce klíčovými aktéry

Pro identifikaci lokalit zvýšené koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením na základě percepce jsme realizovali rozhovory s klíčovými informátory. Cílem bylo zjistit lokality, které jsou vnímány klíčovými informátory jako segregované, segregací ohrožené, sociálně vyloučené anebo se zvýšenou koncentrací sociálně vyloučených a sociálně zranitelných osob. Zajímali nás i názor, kde by se nemělo pořizovat sociální bydlení, aby se neposilovaly stávající koncentrace sociálně vyloučených osob. Klíčovými informátory byli zástupci veřejného sektoru, akademické a neziskové sféry, kteří se zabývají otázkami sociální práce a sociálních služeb, bydlení a rozvoje města. Rozhovory s klíčovými informátory z magistrátů měst a městských úřadů, úřadů práce a Agentury pro sociální začleňování proběhly v průběhu listopadu 2017 až ledna 2018. Vedle rozhovorů na úřadech probíhaly rozhovory s klíčovými informátory i v terénu při návštěvách lokalit (s výjimkou Kladna, Otrokovic a Vsetína). Náhodné rozhovory jsme vedli i v lokalitách v průběhu terénního šetření s místními obyvateli.

V úvodu rozhovorů jsme představili smysl a cíl výzkumu a dotazovali jsme se na to, jaké lokality považují za segregované nebo sociálně vyloučené, ohrožené segregací a sociálním vyloučením, respektive které se vyznačují vyšší koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením. Specificky jsme se dotazovali na místa koncentrací bydlení cizinců, a to zejména s odkazem na zaměstnance průmyslových podniků (cizinci nejsou podchyceni analýzou prostorové distribuce příspěvku na živobytí). V druhé části rozhovoru jsme klíčové informátory seznámili s výsledky analýzy statistických dat a diskutovali lokality se zvýšenou koncentrací osob pobírajících příspěvek na živobytí. V rozhovorech jsme se snažili vedle postoje klíčových aktérů k lokalitám zachytit historii lokality a příčiny a podmíněnosti zvýšené koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením. Otázky se zaměřovaly také na dostupnost služeb a MHD v lokalitě, její umístění v urbanistické struktuře města, typ zástavby, vlastnictví objektů sloužících k bydlení a výskyt ubytovacích zařízení pro sociálně slabší skupiny obyvatel. Zajímalo nás také složení sociálních skupin bydlících v lokalitách považovaných klíčovými informátory za problémové. Tázali jsme se i na percepci přítomnosti cizinců a lokalit jejich zvýšené koncentrace. Všichni informátoři byli předem požádáni o souhlas s využitím získaných informací pro potřeby analýzy a o souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon (v případě odmítnutí jsme využili terénních poznámek).

Poskytnuté rozhovory jsme zařadili do databáze rozhovorů, která kromě identifikačních údajů o rozhovoru zahrnuje sdělené informace o lokalitách, které byly v rozhovoru zmíněny a diskutovány. Zmíněné lokality byly přiřazeny do příslušných základních sídelních jednotek. Výsledné hodnocení lokalit na základě percepce klíčovými informátory bylo založeno na četnosti zmínek konkrétních adres a lokalit v rozhovorech a hodnocení lokalit z hlediska koncentrace sociálně vyloučených obyvatel, respektive obyvatel ohrožených sociálním vyloučením a existence jevů a procesů, které souvisí s procesem segregace, respektive riziky segregace. Za tímto účelem jsme vytvořili tabulku a mapu lokalit percepce segregace.

Informace získané prostřednictvím rozhovorů s klíčovými aktéry potvrdily lokality identifikované prostřednictvím reprezentace. V některých případech rozhovory korigovaly starší informace získané z tisku, a to u lokalit, které prodělaly významnou změnu. Mnohem častěji rozhovory doplnily další problémové lokality, o kterých se v tisku nepsalo. Zpravidla

ale šlo o lokality v těch ZSJ, které v analýze statistických dat vykazovaly zvýšenou přítomnost SPO pro poskytnutí příspěvku na živobytí.

Klíčový informátoři preferovali nazývat problémová místa špatnými adresami, problémovými lokalitami, lokalitami se špatnou pověstí, mentálně vyloučenými lokalitami, apod. Ve většině měst zdůrazňovali, že v souvislosti s vyšší koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením se ne vždy jedná o lokalitu ve smyslu celé městské čtvrtě, nýbrž o konkrétní vchody, domy nebo shluk domů. Vnímání problémových koncentrací bylo spojováno s přítomností Romů, s lokalitami, kde města vlastní byty, s ubytovnami a také s problémy, které vytvářejí někteří soukromí majitelé nemovitostí. Koncentrace cizinců, resp. zahraničních dělníků většinou nebyly v rozhovorech zmiňovány, respektive nebyly považované za problémové. Výsledné hodnocení lokalit na základě percepce klíčovými informátory rozlišuje lokality, v nichž bylo poukazováno na koncentraci obyvatel ohrožených chudobou a sociálním vyloučením, od těch, kde byla navíc akcentována segregace, přítomnost významných znaků segregace a rizika segregace (viz obrázek 3.1 ukazující jako příklad Ústí nad Labem).

4 Vyhodnocení lokalit koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením z hlediska segregace a doporučení pro plánování a realizaci sociálního bydlení

Vyhodnocení lokalit koncentrací obyvatel ohrožených sociálním vyloučením z hlediska segregace je finální fází identifikace lokalit segregace. Hodnocení se týká všech lokalit, v našem případě ZSJ měst, které byly identifikovány jako lokality koncentrace prostřednictvím analýzy dat o lokalizaci a prostorové distribuci společně posuzovaných osob pobírajících příspěvek na živobytí (dále SPO). Lokality koncentrace identifikované analýzou dat považujeme za rizikové z hlediska segregace. Z kvantitativní analýzy dat o SPO jsme pro vyhodnocení zvolili informace za nejaktuálnější stav k prosinci 2016. Takto vybrané základní sídelní jednotky jsme doplnili o ty ZSJ, které sice nebyly analýzou dat hodnoceny jako lokality významné koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, nicméně byly identifikovány na základě analýzy reprezentace a analýzy percepce jako lokality s rizikem segregace.

Hodnocení segregace využívá výsledky analýzy statistických dat, reprezentace a percepce, které doplňuje o terénní šetření. Kromě výše uvedených vstupů je vhodné při přípravě terénních šetření lokalit využít dalších informací. V rámci pilotního testování metodiky jsme vedle místně specifických informací využili dvou zdrojů, které zachycují celé území Česka. V prvním případě šlo o Analýzu sociálně vyloučených lokalit v ČR (GAC 2015). V druhém případě jsme využili Seznam ubytoven se schváleným provozním řádem pro sociální pracovníky obcí k 30. 11. 2017.

Terénní šetření v první řadě ověřilo existenci lokality koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením a sloužilo k přesnějšímu územnímu vymezení lokality v rámci základních sídelních jednotek. Hlavním úkolem terénního šetření bylo ověření charakteristik lokalit, jež byly získané z analýzy dat a rozhovorů a analýzou reprezentací v mediích a především zjištění dalších charakteristik lokality a jejích obyvatel, které slouží pro vyhodnocení existence a míry závažnosti segregace. Šetření se zaměřilo na tři dimenze sloužící pro vyhodnocení toho, zda jde o segregovanou či segregací ohroženou lokalitu. Dimenze zahrnují (1) zastoupení a velikost populace v nerovném postavení, (2) geografickou izolaci lokality a (3) úroveň sociální interakce (Tabulka 4.1).

V případě první dimenze, tj. velikosti, zastoupení, koncentrace a dominance populace ohrožené sociálním vyloučením, jsme se zaměřili na ověření počtu a podílu na celkové populaci lokality. Zejména jsem hodnotili, zda populace v lokalitě dominuje (> 50 %), je významně zastoupená (> 15 %), nebo se jen vyskytuje jako jedna ze součástí místní populace (> 5 %).

V hodnocení druhé dimenze, tj. geografická izolace a začlenění, jsme sledovali, zda je lokalita prostorově začleněná, nebo naopak izolovaná, jaký přístup mají obyvatelé k občanské vybavenosti, obchodům, školám, a jak dobré, nebo naopak nedostatečné je dopravní napojení včetně pěší dostupnosti zastávek hromadné dopravy. Kromě toho jsme v obecné rovině posuzovali kvalitu životního prostředí a bydlení.

Ve třetí dimenzi hodnocení sociální interakce nás zajímalo, zda obyvatelé lokality využívají standardní bydlení, nebo jiné formy ubytování (ubytovny, azylové domy, apod.), zda jsou v lokalitě dlouhodobě stabilní, nebo spíše fluktuují a často se stěhují. Specifickou pozornost

jsme věnovali každodenní interakci v lokalitě a s obyvateli mimo lokalitu, která může poukázat na vyčlenění, nebo naopak zapojení do společnosti, rizika segregace či existenci segregace, a nebo naopak vazeb posilujících integraci do společnosti. Terénní průzkum může využít namátkové rozhovory s obyvateli lokality zaměřené na vnímání spoluobčanů a každodenního soužití při snaze identifikovat konflikty i pozitivní příklady soužití.

Tabulka 4.1: Dimenze segregace

Velikost, zastoupení, koncentrace a dominance	Geografická izolace	Sociální interakce
<ul style="list-style-type: none"> - územní rozsah lokality - populační velikost lokality - míra koncentrace populace v nerovném postavení - míra zastoupení populace v nerovném postavení - dominance a různorodost 	<ul style="list-style-type: none"> - pozice v rámci města - napojení na obytnou zástavbu - dopravní napojení - občanská vybavenost - typ ubytování a kvalita bydlení - kvalita prostředí 	<ul style="list-style-type: none"> - trvalost a fluktuace - postavení na pracovním trhu - každodenní interakce populace s okolím - percepce a reprezentace

Zdroj: Sýkora a kol. 2015

Charakteristiky jednotlivých dimenzí získané analýzami dat, analýzou mediálního diskurzu a rozhovory jsme doplnili terénním šetřením a vyhodnotili z hlediska jejich vlivu na segregaci. Na základě souhrnného hodnocení dimenzí jsme stanovili, které lokality, respektive ZSJ jsou významnými koncentracemi osob ohrožených sociálním vyloučením nebo sociálně vyloučených osob a které z nich vykazují znaky segregace (Tabulka 4.2). V deseti městech pilotního ověření celková analýza identifikovala 70 základních sídelních jednotek s koncentracemi sociálně vyloučených osob, 24 z nich vykazovalo lokality se znaky segregace.

Za segregované jsou považovány velké lokality (čtvrť, zóna s několika nemovitostmi nebo rozsáhlejší komplex bydlení pro stovky obyvatel) s velkou populací skupiny obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (> 100), jež v lokalitě dominuje a u níž je pouze omezená interakce s ostatními skupinami obyvatel. Lokalita je zpravidla charakterizována negativním vnímáním lokality a reprezentací v médiích a místním diskurzu. Za segregované jsou rovněž považovány malé lokality (obvykle samostatné stavby jako jsou ubytovny a jednotlivé činžovní domy, nebo malé zóny s několika rodinnými domy), kde početně malá populace (< 100) v sociálně nerovném postavení v lokalitě dominuje, vykazuje omezenou nebo konfliktní interakci s ostatními skupinami obyvatel, je vnímaná a prezentovaná jako problematická a často izolovaná v periferní poloze s nízkou vybaveností a špatnou dopravní dostupností.

Za segregací ohrožené jsou považovány malé lokality (obvykle samostatné stavby jako jsou ubytovny a jednotlivé činžovní domy, nebo malé zóny s několika rodinnými domy), kde početně menší populace (< 100) v sociálně nerovném postavení v lokalitě dominuje, ale vykazuje jistou interakci s ostatními skupinami ve městě. Může jít také o lokalitu, která je sice v okrajové poloze se zhoršenou vybaveností a dopravní dostupností, ale není zcela izolovaná z hlediska sociálních interakcí v prostoru města. Za segregací ohrožené jsou považovány i velké lokality (čtvrť, zóna s několika nemovitostmi nebo rozsáhlejší komplex bydlení pro stovky obyvatel), s velkou populací skupiny (> 100) v sociálně nerovném postavení, jež je v lokalitě zastoupená v nižší míře (< 15 %) ale její podíl se zvyšuje, a to při omezené interakci s ostatními skupinami obyvatel; situaci doprovází negativní vnímáním lokality; lokalita nemusí být izolovaná v periferní poloze s nízkou vybaveností a horší dopravní dostupností, neboť izolace v tomto případě vyplývá ze samotného rozsahu lokality a omezené sociální interakce.

Tabulka 4.2: Příklad tabulky souhrnného vyhodnocení lokalit segregace na základě analýz reprezentace a percepce a terénního šetření

Kód ZSJ	Název ZSJ	Percepce: koncentrace SVO	Percepce: znaky segregace	Reprez.: koncentrace SVO	Reprez.: znaky segregace	Terén: koncentrace SVO	Terén: znaky segregace	Souhrnné hodnocení: koncentrace SVO	Souhrnné hodnocení: znaky segregace
999999	Název	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
999999	Název	Ano	Ne	x	x	Ano	Ne	Ano	Ne
999999	Název	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
999999	Název	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
999999	Název	x	x	x	x	Ano	Ne	Ano	Ne
999999	Název	Ano	Ne	x	x	Ano	Ne	Ano	Ne

Poznámky: Tabulka zahrnuje všechny ZSJ identifikované analýzou dat jako lokality koncentrace a/nebo ZSJ identifikované jako lokality koncentrace a /nebo segregace analýzou reprezentace a percepce. Všechny takové lokality jsou předmětem terénního šetření a souhrnného vyhodnocení. SVO – sociálně vyloučené osoby nebo obyvatelé ohrožení sociálním vyloučením

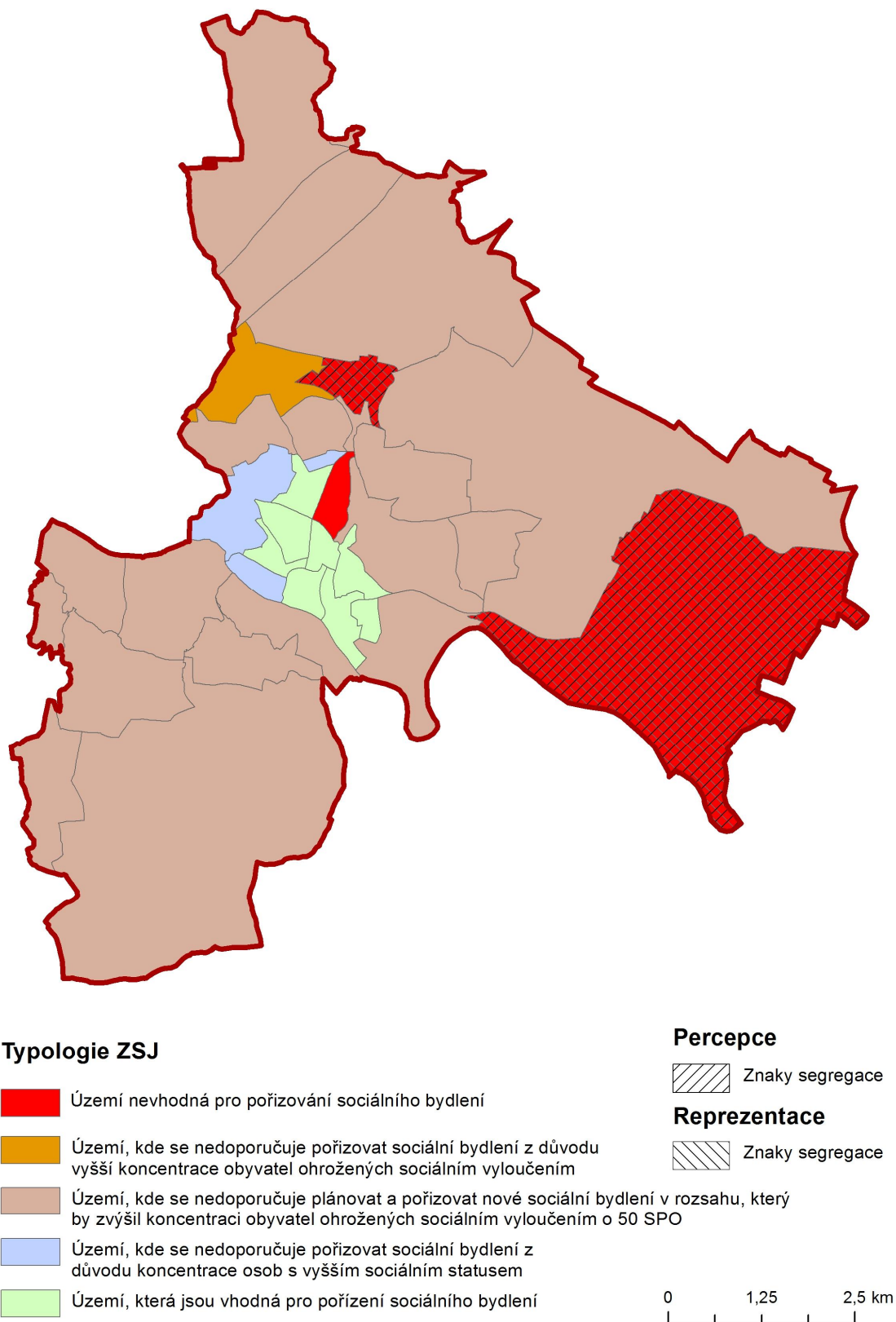
Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace a s ním spojené analýzy využily unikátní databáze poskytnuté Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky s informacemi o počtech osob pobírajících příspěvek na živobytí, a to v podrobném územním členění za základní sídelní jednotky. Vyhodnocení těchto dat umožnilo rozdělit území měst do pěti základních typů z hlediska vhodnosti plánování a realizace sociálního bydlení. Šlo o:

- Území nevhodná pro pořizování sociálního bydlení z důvodu vysoké koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením
- Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu vyšší koncentrace obyvatel ohrožených sociálním vyloučením
- Území, kde se nedoporučuje plánovat a pořizovat nové sociální bydlení v rozsahu, který by zvýšil koncentraci obyvatel ohrožených sociálním vyloučením o 50 SPO
- Území, kde se nedoporučuje pořizovat sociální bydlení z důvodu koncentrace osob s vyšším sociálním statutem
- Území, která jsou vhodná pro pořízení sociálního bydlení

Výše uvedené typy analýza doplnila o lokality identifikované jako ohrožené rizikem segregace na základě analýzy reprezentací v médiích a percepce klíčovými aktéry (viz obrázek 4.1 ukazující jako příklad město Kadaň). Hodnocení poskytuje rámcové vyhodnocení lokalit. V případě pořizování sociálního bydlení v lokalitách, jež vykazují znaky sociálního vyloučení a segregace, je nezbytné provést hloubkové místní šetření a vyhodnocení rizik a možných důsledků pořizování sociálního bydlení.

Použitá metoda analýzy dat o lokalizaci osob pobírajících příspěvek na živobytí umožňuje v případě aktualizace dat průběžnou aktualizaci hodnocení. Pro uživatelsky vstřícnější prezentaci analýz, hodnocení lokalit z hlediska vhodnosti pro pořízení sociálního bydlení a predikce budoucího stavu při pořízení sociálního bydlení určitého rozsahu byla připravena pracovní verze online dostupné internetové mapové a datové aplikace, která v jednoduché a přístupné formě prezentuje výsledky i vstupní data. Aplikace by se mohla stát jádrem systému pro průběžnou aktualizaci analytického vyhodnocování území měst z hlediska rezidenční segregace a lokalit nevhodných a naopak doporučených pro pořizování sociálního bydlení.

Obrázek 4.1: Kadaň: vyhodnocení ZSJ z hlediska vhodnosti pořízení sociálního bydlení na základě vyhodnocení koncentrace SPO (2015-2016) a analýzy percepce a reprezentace

Literatura

GAC (2015) Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. GAC spol s.r.o.

Sýkora, L., Matoušek, R., Brabcová, Š., Čaněk, M., Fiedlerová, K., Procházková, A., Trlifajová, L. (2015) Metodika identifikace lokalit rezidenční segregace. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů a Multikulturní centrum Praha, 52 s. ISBN 978-80-7444-041-0 (UK PřF), 978-80-87615-53-9 (MKC). Dostupné online: http://migraceonline.cz/doc/metodika_identifikace_lokalit_segregace_dvoustrany.pdf [certifikovaná metodika, Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, 2016].

Sýkora, L., Ignatyeva, E., Brabec, T. (2017) Analýza prostorové segregace na území města Plzně. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů, 80 s.

Sýkora, L., Ignatyeva, E., Brabec, T. (2018) Pilotní ověření Metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace v obcích ČR. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů, 168 s.